

De små rovdjuren utsatta för massjakt

Rävtik på Falsterbonäset.

Foto: Jan-Åke Hillarp

Samtidigt som de stora rovdjurens lagstadgade artskydd hela tiden behöver bevakas av oss inom naturskyddsintresset, pågår i det tysta en ständigt omfattande jakt på de mindre rovdjuren. Varje år dödas långt mer än hundra tusen av skogarnas rovdjursinvånare som räven, grävlingen, mården, minken och illern. Jakten motiveras huvudsakligen med konkurrens om jaktbart vilt. Här ger Hans Ryttman en genomgång, med avskjutningssiffror, bakgrundsfakta och kommentarer ur ett jaktkritiskt perspektiv.

Rovdjur tycks alltid ha ansetts skadliga från jägares och allmogens synpunkt. I det gamla Sverige var de nog en och samma person. Rovdjur (Carnivora) delas upp i flera familjer. Medan de stora rovdjuren i Sverige – björn, varg, järv och lo – i alla fall enligt naturskyddslagarna skall vara fridlysta i dag, pågår alltjämt en omfattande och obegränsad jakt på de mindre rovdjuren.

Här ges en överblick av omfattningen med hjälp av jägarnas egna officiella siffror. 1938 fick Svenska Jägareförbundet det s k ”allmänna uppdraget” att ”ha statsmaktens uppdrag att ensamt ansvara för ledningen av den praktiska viltvården och jakten” och i detta uppdrag ingår att presentera statistik över skjutna och på annat sätt dödade djur. Denna statistik ombesörjs, enligt min mening som statistiker, med minsta tänkbara ambitioner. Det finns inget vetenskapligt statistiskt sätt på vilket uppgiftslämnare utses och inga bortfall eller beräkningsmetoder finns redovisade. **De antal som redovisas i avskjutningssta-**

tistiken är alltså helt otillförlitliga! Även Jägareförbundet anser att enskilda år inte är rättvisande. Endast en längre period kan anses visa trender. De av mig redovisade sifferuppgifterna i denna artikel ska alltså ses som att de ger ungefärliga antal och siffrorna kan variera med tiotals procent mer eller mindre.

Jag har i min genomgång här av jakten på smårovdjur använt Jägareförbundets redovisade statistik från 1939 fram till 2016/2017. Jaktåret beräknas från 1 juli till 30 juni.

Flera mindre rovdjur har fridlysts under åren. Hermelin fridlystes 1999/2000, småvessla 1973/1974 och utter 1968/1969. Mårdhund, som anses vara en invasiv art, skyddsjagas och redovisas inte här, men finns med i Jägareförbundets statistik från 2008/2009, där antalen skjutna djur anges till under 500 och de senaste åren 25. Mink och iller samredovisas av okänd anledning av jägarorganisationen från 1939/1940 till 1945/1946.

Här följer en artvis genomgång av jakten

på räv, grävling, mård, mink och iller, med diagram över kända avskjutningssiffror under de senaste 17 åren. Tendensen statistiskt, är en ökande jakt på dessa smårovdjur utom för mink.

RÖDRÄVEN STÄNDIGT HÅRT JAGAD

Det rovdjur som jagas mest är rödräven. Något förvånande för mig är att räven har dödas i ett förhållandevis lika antal under alla år. Jag hade väntat mig, att under 1940- och 1950-talen då pälsar och rävboor var vanliga, skulle jakten vara intensivare. Men de redovisade talen ligger mellan 60 000 och 80 000 rävar per år. Undantagna är ett tiotal år mellan 1985 och 1995 då antalet var 20 000 till 40 000 rävar. Detta var under rävs-kabbens värsta tid men från 2000-talet och framåt är antalet dödade årligen åter mellan 60 000 - 80 000.

I Gunnar Brusewitz' bok ”Björnjägare och fjärlsmålare” skildras många 1800-talspersoner och där finns de som anser att rödräven

ska utrotas. Ett undantag är Gustaf Kolthoff (1845 – 1913) som var konservator och vid sitt arbete såg att räven nästan alltid levde på smågnagare och därför ansåg han räven vara mer nyttig än skadlig.

Det är också den mest riktiga beskrivningen av rävens levnadsvanor. I Bjärvals och Ullströms "Däggdjur" framhålls sorkar som huvudföda men i födan ingår även kadaver, markhäckande fåglar och söta frukter. I spillningsundersökningar från Tullgarnttrakten i Södermanland visade rävforskaren under 1960-talet Pelle Palm liknande födoval, men även säd och insekter. Att kadaver besöktes visade sig genom att älgkött hade konsumerats. En annan rävforskare från samma tid, Jan Englund, har redovisat 300 exempel av maginnehåll från räv från större delen av Sverige. Där fanns hare och rådjurskött men också tre katter i magen från rävar i Skåne. Inte ens ett mårddår hittades i någon av dessa undersökningar trots att några anser att räven tar mårddår. Om detta händer måste det vara sällsynt och kan omöjligt påverka mårddårpulationens storlek.

Rävens påstådda skadeverkningar på det jaktbara viltet är troligen betydligt överdrivna och jakten sker enligt min uppfattning troligen mest av fördomar och slentrian.

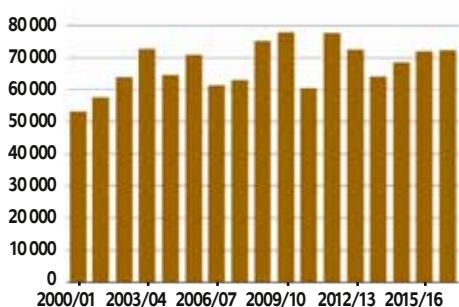
En mer långvarig och väl genomförd vetenskaplig undersökning borde göras för att klarlägga rävens möjliga påverkan på det vilda, inklusive rävens förtjänster.

Foto: Hans Ring

Runt 60 000-80 000 rävar skjuts varje år. Rävens huvudsakliga föda är enligt studier smågnagare. Rävens påstådda skadeverkningar på det jaktbara viltet är troligen betydligt överdrivna.

Antal dödade rävar årligen jaktåren 2000/2001 – 2016/2017. Totalt under perioden: 1 137 000 djur.

HÅRT JAGADE GRÄVLINGEN ÄTER MEST MASK

Det näst mest jagade rovdjuret är grävlingen. Före 1980-talet var jakten mindre än den är därefter. Fram till 1980 låg jakten på ca 10 000 individer per år men ökade sedan till runt 30 000. Det är naturligtvis omöjligt att veta orsaken till den ökande jakten. En orsak kan vara bättre redovisning, en ökande grävlingpopulation men också större lust att döda. Tidskriften Jaktjournalen utlyser t. ex. tävlingar i att döda så många djur inom "viltvården" som möjligt. Även enskilda jaktföreningar lär göra samma sak.

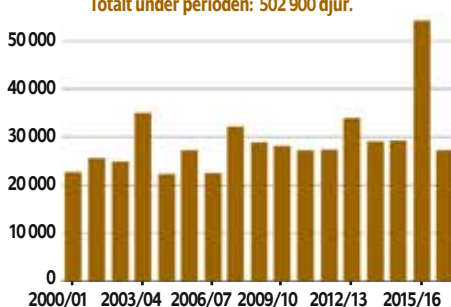
Grävlingen borde vara ett skyddat vilt då den knappast orsakar någon allvarlig skada på det jaktbara viltet. Enligt Bjärvall & Ullströms "Däggdjur" äter grävlingen omväxlande och varierande föda. Daggmask dominerar men grävlingen äter vad den hittar under sina strövtåg, såsom insekter, sniglar, fågelägg och smådäggdjur. På hösten innan vintervilan är bär, frukt och ollon viktiga men också säd, framför allt havre. Grävlingen fördubblar sin vikt under perioden från då de kommer ut ur grytet på våren tills de åter går ner i grytet för vintern. Där populationen är tämligen stor lever grävlingarna i sociala grupper, med en äldre hane och hona tillsammans med sina fjolårs- och årsungar.

Foto: Hans Ring

Runt 30 000 grävlingar skjuts varje år. Grävlingens huvudsakliga föda är maskar. Tidigare gjorde man rakborstar av grävlingens hår, idag tas ingenting tillvara utan djuret slängs som avfall. Grävlingen blir uppsökt i sin lya där den har sökt sitt skydd och blir angripen och uthetsad av jakthundar. Vid öppningen väntar jägaren.

Antal dödade grävlingar årligen jaktåren 2000/2001 – 2016/2017. Totalt under perioden: 502 900 djur.

MÅRDARNA JAGAS MED FÄLLOR

Mård är det tredje mest jagade rovdjuret. Under en period mellan 1990 och 1995 dödades fler än 20 000 mårddår per år, sedan dess har ca 10 000 mårddår dödat per år. Jag som bott i Uppland i hela mitt liv och varit ute i skogar på flera ställen har sett fem mårddår i mitt liv. Jag förvånas över det stora antal som tycks finnas.

Jakten sker till stor del med fällor men mårddår skjuts även under vinterjakt med hjälp av spårning och hund. Om man söker information på jaktmetoder så är det fällor för mård som finns angivna. Jag anser att alla slag av fällor ska vara förbjudna, både dödande fällor och levandefällor. Fällor är enbart till för jägare att eliminera djur de inte vill ha i de skogar de jagar.

Mården kan inte heller anses orsaka allvarlig skada. Smågnagare och ekorre står för huvuddelen av födan men mården plundrar även fågelbon och kan ta ripor och andra hönsfåglar. Då inget pälsmode förekommer kan knappast pälsen vara av något betydande värde för jägarna.

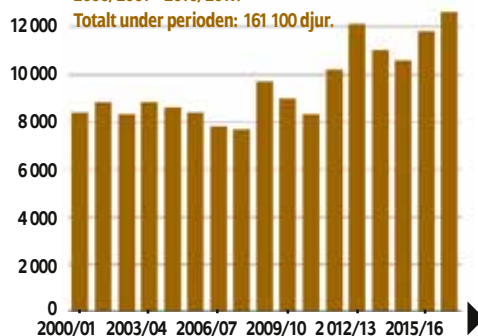
Enligt Bjärvall & Ullström är mård ett byte för kungsörn. I samband med en ringmärkning av havsörn hittades ett mårddår i boet. Men troligen hade havsörnen funnit mården överkörd vid en vägkant.

Foto: Hans Ring

Runt 10 000 mårddår dödas varje år. I Sverige är enligt Naturvårdsverket 25 olika modeller av dödande fällor godkända för mårddjakt. I jaktpressen motiveras mårddjakten bl.a. med att det lilla rovdjuret konkurrerar med jägarna om hare och skogsfågel.

Antal dödade mårddår årligen jaktåren 2000/2001 – 2016/2017. Totalt under perioden: 161 100 djur.

MINKEN ÄR RYMLING FRÅN PÄLSFARMER

Minken infördes i Sverige på 1920-talet för pälsfarmning. Tämmligen tidigt lyckades minken rymma från en del farmer och efter cirka 50 år var hela landet koloniserat ända upp i fjällregionen. Minken är alltså mycket anpassningsbar och kräver endast tillgång på vatten då den är specialiserad på fisk, framför allt på vintern. På sommaren domineras födan av smågnagare men även kräfter, groddjur och fåglar. På öar, framför allt i skärgårdar, kan minken länsa alla bon av änder och mäs fåglar på både ägg och ungar. I norra Upplands skärgård har jakt med hund på mink visat att häckningsframgången är bättre på öar där minken jagats än på andra öar. I USA och Ryssland dominerar bisam helt som minkens födokälla.

Päls från vild mink är inte säljbar, det är endast pälsar av hög kvalitet från minkfarmer.

Minkjakten har minskat betydligt från att ha omfattat över 40 000 djur per år på 1980-talet med en ganska jämnt fallande avskjutning till idag runt 7 000. Jägarna anser att jakten speglar populationernas storlekar. Finns det många djur dödas fler än om de är färre. Det kan ju tyckas rimligt. Men den stora nedgången för minkens avskjutnings-siffror på omkring 85 procent sedan slutet av 1980-talet verkar motsvara en ovanligt kraftig populationsnedgång om det är så att jakten speglar populationsstorleken. När det gäller minken är det nog ingen som sorjer den minskande populationen.

Foto: Hans Ring

Runt 7 000 minkar dödas årligen. Minken kan orsaka allvarliga skador på markhäckande fågelpopulationer, framför allt på skärgårdsöar.

ILLERN BÅDE JAGAS OCH ANVÄNDS VID JAKT

Illern finns i södra Sverige upp t.o.m. Mälardalen. Jakten har ökat från ca 2 000 dödade djur per år i mitten av 1980-talet till fler än 4 000 på 2000-talet, men har de senaste åren åter minskat till ca 3 000 illrar per år.

Jakten på iller motiveras med dess påstådda nackdel för jaktbart vilt. Enligt Bjärvall & Ullström livnar sig illern i huvudsak på smågnagare men bytesvalet innefattar också harar, fåglar, dagmaskar och insekter.

Till skillnad från andra mårddjur lever illern närmare människor och kan då och då slå sig ned i ladugårdar och uthus. Enligt Bjärvall & Ullström anses illerns antal ha avtagit beroende på minskande våtmarker, vilka är illerns huvudbiotop. Denna minskning tycks inte ha fortsatt.

Illern kan användas som sällskapsdjur med flera olika färgvarianter. Tama illrar används också som ett jagande djur framför allt till kaninjakt i Skåne och på Gotland, men lär även kunna användas som rättjägare. Jakten på kaniner sker på så sätt att illern släpps ner i kaninhålet och jägaren står med ett nät utanför kaninhålet eller helt enkelt skjuter kaninen då den rusar ut ur hålet.

SLUTKOMMENTAR

Den jakt som sker på jägarnas konkurrenter som ingår i "viltvärden", bland andra de arter som nu redogjorts för, är i min uppfattning avskyvärd då den inte fyller någon som helst funktion. Inte ens används de dödade djuren som mat eller annat, utan kastas direkt på sophögen.

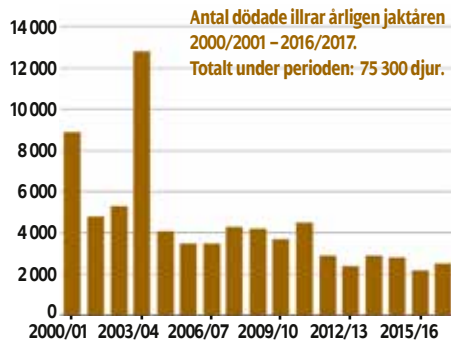
Dessutom fann forskaren Jan Englund då han undersökt ben och skallar av rävar, att rävar äldre än tre år i 30 procent av fallen hade skador av jakt och/eller hagel kvar i de nämnda delarna. Utan att det är undersökt tror jag att det ser ut på samma sätt hos de andra små rovdjuren. Detta är helt oacceptabelt.

Fällor används för små rovdjur och lodjur. Det finns undersökningar från SVA (Statens veterinärmedicinska anstalt) som visar att vad gäller levandefällor, förstör lodjur sina klor och tänder, något som måste orsaka stort lidande, då lodjuren hamnar i en fälla och försöker ta sig ut. Jag kan mycket väl tänka mig att även andra djurarter försöker ta sig ut ur en levandefälla med samma resultat. Fällor kan därför ses som tortyrredskap och borde falla för jaktlagens § 27 som kräver att jakt

Foto: Jan-Åke Hillarp

Runt 3 000 illrar dödas årligen i jakt. Jakten motiveras med illerns påstådda nackdel för jaktbart vilt.

inte får innebära "onödigt lidande". Jakten borde förbjudas och då försvinner också de plågorredskap som fallor innebär.

För mig som jaktkritiker är all jakt avskyvärd även om jag inser att älg och vildsvin måste hållas på rimliga nivåer både för undvikande av trafikolyckor och skador på skog och växande grödor så länge som staten inte tillåter en större vargstam.

HANS RYTTMAN
f.d. ordförande i föreningen
Jaktkritikerna (tidigare RHJ)

Foto: Hans Ring

Dödade rävar upphängda för beskådande på en vägg i ett litet samhälle.